

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Олександра МАРІНА на дисертацію Сергія ЯВОРСЬКОГО та тему: «Кримінально-правова характеристика підроблення документів за кримінальним правом України», подану на здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дисертації вдало висвітлена автором у вступі до роботи і аргументи, які там наведені не викликають заперечень. Справді, варто погодитись із тим, що суспільна небезпечність підроблення документів полягає у тому, що така поведінка завдає шкоду нормальній управлінській діяльності, порушує суспільні відносини у сфері документообігу, тим самим заважаючи компетентним управлінським органам та їх службовим особам об'єктивно судити про дійсні права і обов'язки громадян, що своєю чергою, може обумовити прийняття ними незаконних та необґрунтованих рішень.

Підкреслює актуальність та сучасність проведеного дослідження реформа кримінального законодавства, яка триває вже понад 5 років. Розроблений робочою групою проєкт Кримінального кодексу містить альтернативний звичному спосіб кримінально-правової регламентації відповідальності за вчинення суспільно небезпечної поведінки. Видається, що проведення певного типу наскрізних кримінально-правових досліджень у період активної роботи над розробленням нового кримінального законодавства, є своєчасним.

Стверджувати те, що проблеми кримінально-правової характеристики підроблення документів взагалі не досліджувалися у кримінально-правовій науці – підстав немає. У той же час, немає підстав і стверджувати, що відповідна проблематика розкрита вичерпно та беззаперечно. Проблеми кримінально-правової охорони відносин у сфері документообігу відображені у працях сучасних українських дослідників: П. П. Андрушка, С. В. Безпалько, Ю. П. Дзюби, О. О. Дудорова, Я. С. Остапенка, Н. М. Парасюк, М. В. Степанюка, Н. О. Тімошенко, С. С. Тучкова, М. І. Фіалки, М. І. Хавронюка та багатьох інших науковців. Незважаючи на важливість зазначеної проблеми, спеціальних комплексних досліджень, присвячених кримінально-правовій

характеристиці підроблення документів, майже не проводилось. Підроблення розглядалось лише як спосіб вчинення конкретних діянь при дослідженні окремих складів кримінальних правопорушень, а також в контексті дослідження способу, як ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Водночас, за межами цих досліджень залишився розгляд підроблення на рівні родового поняття, визначення його правової сутності, характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак підроблення. Виключенням з цього є дисертаційне дослідження С.С. Тучкова «Підроблення як спосіб вчинення злочину», яке було захищене ще у 2005 році.

Із урахуванням наведених вище факторів комплексна кримінально-правової характеристика підроблення документів є актуальним і важливим питанням, розв'язання якого сприятиме системному тлумаченню кримінального закону, забезпечуватиме єдність та правильність практики його застосування, а також сприятиме вдосконаленню законодавства України про кримінальну відповідальність, на що і спрямована рецензована дисертація.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Рецензована дисертаційна робота є першим комплексним монографічним дослідженням системи кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням документів, в Україні, що дало можливість авторові провести оцінку засобів кримінально-правової охорони цієї сфери управлінських відносин шляхом проведення аналізу не лише нормативних приписів та теоретичних доробок, але й за допомогою вивчення практики застосування положень кримінального законодавства в частині відповідальності за такі кримінальні правопорушення.

Проведене автором комплексне дослідження питання кримінально-правової характеристики посягань, пов'язаних з підробленням документів, та спрямоване на удосконалення кримінально-правової охорони документів та документообігу в Україні, дало дисертантові можливість сформулювати ряд пропозицій щодо удосконалення положень чинного законодавства, а також практики його застосування.

До найбільш вагомих положень наукової новизни слід віднести те, що

автором уперше: а) визначено, що підроблення документів у контексті цього дослідження є сукупністю кримінальних правопорушень, спрямованих на появу у об'єктивній дійсності несправжнього документа. У роботі визначено таку сукупність кримінальних правопорушень; б) визначено негативний вплив понятійного плюралізму у визначенні об'єктивних ознак підроблення документа та запропоновано авторське визначення такого діяння: підроблення – це вид (форма) обману, який полягає у повному чи частковому спотворенні змісту документа у результаті якого з'являється документ, що недостовірно відображає реальну дійсність; в) вказано на те, що запропоноване у дисертації визначення поняття підроблення документа дає можливість довести твердження про те, що підроблення документів може здійснюватися й шляхом бездіяльності.

Положення дисертації, якими удосконалено наявні у науці кримінального права підходи та позиції набули подальшого розвитку а також наділені достатнім ступенем наукової новизни.

Структура роботи, відповідність мети роботи поставленим завданням, обсяг опрацьованих наукових та емпіричних джерел, намагання висвітлювати авторську позицію а також критично аналізувати положення практики дослідження кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення, виступають підтвердженням достатнього рівня аргументованості та достовірності результатів дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності.

Дисертаційна робота виконана на належному теоретичному та науковому рівні. План роботи складено логічно та послідовно, він достатньою мірою дає можливість проаналізувати об'єкт дослідження та розкрити предмет дослідження. Перший розділ дисертації присвячено загальним засадам дослідження кримінально-правової охорони документів за кримінальним правом України, до яких віднесено визначення документообігу як об'єкта кримінально-правової охорони, окреслення системи кримінальних правопорушень, пов'язаних з підробленням документів та соціальної обумовленості криміналізації діянь, пов'язаних з підробленням документів та диференціації

кримінальної відповідальності за підроблення.. Другий розділ роботи присвячено юридичному аналізу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із підробленням документів містить матеріал, спрямований на розкриття змісту об'єктивних та суб'єктивних ознак відповідних правопорушень. У роботі не використовувався «коментаторський» підхід і не розтлумачувалися ті ознаки складів, які не викликають складнощів ні у теорії кримінального права, ні у практиці його застосування. Тому основна увага була спрямована на наскрізні проблеми кримінально-правової характеристики складів правопорушень, які полягають у підробленні документів. В дисертації визнано за доцільне зберегти специфічні форми підроблення (за умови кримінально-політичного рішення про збереження таких проявів диференціації кримінальної відповідальності за підроблення документів). Решта ж складів, які були предметом розгляду у цій частині дисертації, варто уніфікувати у частині позначення діяння як ознаки об'єктивної сторони, використавши спільних для всіх термін «підроблення». Третій розділ дослідження присвячено питанням диференціації кримінальної відповідальності та кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з підробленням документів у роботі проведено спробу проаналізувати реальний стан диференціації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, які полягають у підробленні документів. Щодо засобів диференціації кримінальної відповідальності, які характерні для Особливої частини КК України, то відносно кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів, вони характерні всі без винятку. У сфері кримінально-правової кваліфікації підроблення документів виникає декілька основних проблем, пов'язаних із особливостями конструювання складів відповідних кримінальних правопорушень та системними зв'язками кримінально-правових норм, які передбачають загальні та спеціальні склади кримінальних правопорушень..

Дисертація Сергія ЯВОРСЬКОГО є самостійним та оригінальним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального законодавства та практики його застосування. Методологія

дослідження відповідає його предмету та завданням. Обрана сукупність методів наукового пошуку становить собою поєднання загальнонаукових та спеціальних методів та використана у поєднанні: діалектичного, методів формальної логіки, системно-структурного, догматичного, статистичного, документального аналізу, моделювання та прогнозування.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що основні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінально-правова кваліфікація кримінальних правопорушень» (як для підготовки навчально-методичного забезпечення, так і для використання як навчального матеріалу під час розгляду відповідних питань на лекціях та практичних заняттях), а також в правозастосовній та правотворчій діяльності.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові висновки та положення, які містяться у дисертації достатньо повно обнародовані у фахових публікаціях та апробовані дисертантом. Кількість та науковий рівень підготовлених та опублікованих наукових праць відповідає вимогам, які ставляться до оприлюднення результатів дисертацій. Основні результати дисертації опубліковано у трьох наукових працях, опублікованих у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», та двох тезах доповідей.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Дисертація Сергія ЯВОРСЬКОГО містить положення, які викликають у рецензента зауваження та запитання, а також потребують додаткового аргументування. Під час захисту доцільно почути детальну позицію автора роботи щодо таких питань рецензента:

1. Тему дисертації сформульовано із використанням конструкції «кримінально-правова характеристика...», проте у роботі це поняття не визначене і можна зробити висновок, що у зміст такої характеристики ви включаєте об'єктивні та суб'єктивні ознаки відповідних кримінальних

правопорушень, диференціацію кримінальної відповідальності та кримінально-правову кваліфікацію підроблення документів. Чи вичерпується кримінально-правова характеристика цими елементами і чи не вважаєте ви можливим розширення змісту цієї конструкції?

2. Традиційними для дисертацій, що присвячені проблемам кримінальної відповідальності за певний вид поведінки чи кримінально-правовій характеристиці тієї чи іншої групи кримінальних правопорушень, є структурні частини, присвячені порівняльно-правовій характеристиці відповідних правопорушень та кримінальній відповідальності за їх вчинення у кримінальному законодавстві зарубіжних держав та історико-правовий огляд відповідної проблеми. У рецензованій дисертації такі структурні частини відсутні. Чим обумовлено цей факт і саме таке визначення предмету дослідження?

3. Однією зі складових сучасного етапу розвитку кримінального права є розробка проєкту Кримінального кодексу України у межах діяльності спеціально створеної Указом Президента України робочої групи. Певні частини розробленого та опублікованого на сайті робочої групи проєкту КК України стали предметом аналізу у цій дисертації. Поряд із тим, хотілося б почути узагальнену оцінку запропонованого у проєкт підходу щодо криміналізації та диференціації кримінальної відповідальності за підроблення документів.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження, рекомендації та міркування, поставлені запитання є підставою для дискусії в ході захисту. Вони свідчать про складність проблеми та дискусійний характер підходів до її вирішення та не змінюють загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що дисертація Сергія ЯВОРСЬКОГО є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – розв’язання проблем кримінально-правової характеристики

підроблення документів за кримінальним правом України.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор – Сергій ЯВОРСЬКИЙ – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 (D8) – Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач науково-дослідної
лабораторії вивчення проблем
протидії торгівлі людьми ННІ
ПФПКП Львівського державного
університету внутрішніх справ**

Олександр МАРІН